

օրս իրեն հին ընդարձակութեանը կէսը միայն ունի, և լայն ու ցած աշտարակի պէս բան մըն է՝ մեծամեծ քարերով շինուած ու խոր խրամով մը պատած . շրջապատը 600 ոտք է ու բարձրութիւնը 100 . շէնքին ծայրը պղնձէ վիթխարի արձան մը կը տեսնես, որ հրեշտակ մըն է՝ ձեռքը սուր՝ բռնած : Բայ ամբողջէն երկայն գոցուած ճամբայ մը, որ կամարակապներու վրայ շինուած է, ինչուան Վատիկան կ'երթայ, որպէս զի Պապերը խռովութեան կամ ապստամբութե ատեն այս դղեակը ապաւինին :

Բայ ամբողջը հրամանատար մը ունի . պահակապանները ստորնագոյն յարկին մէջ կը բնակին . իսկ մէկալ յարկերը բանտ են, որոնց մէջ երբեմն երեւելի անձինք ալ կը փակուին : Բայ հռչակաւոր խաբէբայ Վալիոսդրոն ալ դրուեցաւ հոս, որուն ըրածին յիշատակը ինչուան հիմա կենդանի մնացած է : Բնիկայ ձեւացուց որ մահաբեր հիւանդութեամբ մը զարնուեր է, ու խնդրեց որ Վալիարութեան խորհուրդը իրեն մատակարարուի : Վեղարաւոր կը ընծաւոր մը ուզեց ասոր փափաքը լեցունել . Վալիոսդրոյ սկզբան սկսաւ տկար ու մարած մեռելի ձայնով մը խոստովանիլ մեղքերը . ետքը յանկարծակի մէկէն ՚ի մէկ յարձակեցաւ խեղճ կրօնաւորին վրայ ու կ'ուզէր հոնտեղը խրդդել, որպէս զի անոր զգեստները հագնի ու այսպէս ծպտելով բանտէն փախչի : Բայք բարեբաղդաբար կրօնաւորն ալ բաւական ուժով գտնուեցաւ . մէկ կողմանէ կռուրտելով, մէկ կողմանէ պահակապանները բարձր ձայնով կանչելով, վերջապէս հասան ասոնք ու Վալիոսդրոյի թող չտուին որ այս անգգամութիւնն ալ ընէ :

Երիտի կամրջին, որ նմանապէս Սուրբ հրեշտակի կամուրջ կ'ըսուի, Բերիանեան ամբարտակէն աւելի խրնայեր են ժամանակն ու բարբարոսները . բայ ՚ի մէկ քանի թեթեւնորոգութիւններէ ու վրայի կամրջաթեւերէն՝ ամենեւին էական փոփոխութիւն մը առած չէ : Բայ կամրջին վրայ նոր տաւր

արձաններ ալ կանգնուած կան, որոնք մէյմէկ հրեշտակներ են՝ ձեռուրնին Վրիստոսի հեռուն մերոյ չարչարանաց գործիքները բռնած : Եւսնք Պեռնինեայ ու իր աշակերտներուն շինած արձաններն են . բայց այնչափ աղուոր բաներ չեն :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մոնղոլոյի պատերազմը :

Վաթուէոնի ճարտար պատերազմներէն մէկն է Մոնղոլոյի պատերազմը, ուր 1814 տարւոյն փետրուարի 18^{էն} փառաւոր յաղթութիւն մը կանգնեց Վաշնակցաց վրայ . և որպէս զի իմանան ընթերցողք թէ այս կայսրը՝ իր իյնալէն առաջ ինչպիսիքաջութիւններ ըրած է, ելենք մէյ մը Մոնղոլոյի պատերազմին տեսարանին :

Վաղղիացիք 1813 տարւոյն պատերազմներուն, և մասնաւորապէս Իբսիոյ պատերազմին մէջ՝ շատ ձախորդութիւն ունեցեր էին . բայց յաջորդ տարին չուեց իրենց քաջութիւնը ու վրէժնին առին : Վաթուէոն այս տարւոյս մէջ Ստալիոյ բանակին երիտասարդ զօրավարը յիշեցուց . այն անցած ժամանակներուն պէս զօրքը ուժովցուց ու այնպիսի գործունէութիւն մը դարձեալ ձեռք առաւ, որ կայսեր մը դժուարին էր : Տղմալից գետիններու վրայէն կրակի պէս ասդիս անդին կը քաջընէր զօրքը, որպէս զի անակնկալ ատեն բազմութեամբ թշնամեաց վրայ իյնայ . որով հազարաւոր զինուորներ իբրեւ մէկ հոգի մը՝ անտառներու մէջէն, գետերու վրայէն թռչելով, թշնամիները կ'ափշեցնէին . քանի մը անգամ ասոր փորձը առին Պիւհէր, Շուարցենպէրկ ու Սաքէն զօրավարները, և Վաթուէոնի այս յանկարծական յարձակմունքներէն իրենց շատ ծանր նստաւ Վաղղիա ոտք կոխելնին : Վաթուէոնի ներկայութիւնը՝ Վաշնակցաց աչքը մեծ բանակի մը չափ կը վախցնէր . անոր համար

ինչ կ'ընէին չէին ըներ կ'իմանային իր կեցած տեղը , ու անոր համեմատ կը շարժէին բոլոր զօրքը . մէկ կողմանէ իբրև յաղթողք ետևէն ինկած՝ կը հալածէին զինքը , մէկալ կողմէն երբոր Վաթուկոն յանձն կ'առնէր պատերազմելու՝ ճամբանին թողուցած ետ քաշուելու կը բռնադատուէին :

Վաթուկոնի բանակին դժբաղդու թիւններէն՝ Վաշակիցները Վաղղիոյ մէջ մտած առաջ կու գային : Եայտնի էր անկարծելի շուտու թեամբ մը ամէն հարկաւոր բան պատրաստելէն ետքը՝ սաստիկ ձմեռը աչքը առած փետրուարի մէջ թշնամին գտնելու ելաւ , որ Վոթ լեռները անցած՝ իր բազմաթիւ զուռները դէպ 'ի Շումն ու Վառաքաղաքները կը տանէր : Բնի ամիսը՝ յունուարի 29ին Պրիէնի պատերազմը այնչափ յաջող գացած չէր Վաթուկոնի . Վաշակիցք ասոր վրայ աւելի սիրտ առեր էին , ու ընդ հակառակն Վաղղիացի աննկուն զինուորները սրտերնին կոտորած՝ կարծես թէ իրենց քաջութեանը վրայ ունեցած վստահութիւննին կորսնցուցեր էին . թէպէտ և անիկայ յաղթութիւն մը չէր : Բայց Վաթուկոնի նորանոր յաղթանակներ հարկաւոր էր . որովհետև Շաղիլեոնի ժողովքը առաջ կ'երթար և Վաղղիա յաղթութիւններու ձեռքով միայն կրնար իր իրաւունքներն ապահովընել ու իր պատիւը պահել . և Վաթուկոն գտաւ քաջութիւն ցուցնելու առիթները : Սեն գետին վրայ եղած ատենը՝ Վարանդայի դուքս Սագտոնալ մարաշախտէն լուր առաւ որ Շեղիոյ զօրքը դէպ 'ի Վարիզ կ'երթայ , և թէ քաղաքը մեծ վտանգի մէջ է՝ թէ որ դիմացը չառնուի : Բայ զօրքը , որ Սուսացմէ ու Բրուսիացիներէն կը կազմուէր , զՎստրիացիները չքաշելով՝ կը նայէին որ իրենք առաջ Վաղղիոյ մայրաքաղաքը մտնեն . Բաբել , Բաբել կը կանչէին միաբերան բոլոր զինուորները , և ինչուան կ'ըսուի թէ այնչափ այս փափաքով վառուած էին , որ իրենց գլխաւորներուն մէջ ալ գրեթէ այս անու-

նը : Սուսի ասանկ բռնկած՝ անհամբերութեամբ դէպ 'ի Սոքաղաքը կը դիմէին , ու անցած քաղաքներուն մէջ՝ թեթեւ պահպան զօրք կը դնէին գեղացիները սանձելու համար , որ ձեռուը նին զէնք առած՝ ճամբաներն արգիլած էին ու սուրհանդակները կը բռնէին : Երբ ատենները Պիւհէր մեծ մարաշախտը Վերդի քաղաքին դաշտը կ'երթար՝ Վաթուկոնի զօրքը առջևը ձգած :

Վարիզու պէս մայրաքաղաք մը՝ ալ անկից ետքը տխրութեան տեսարան մը դարձաւ . առաջ նաւակները Սեն ու Սառնը գետերուն վրայ սահելով՝ առատ բերքերով բեռնաւորուած կու գային և քաղաքին վաճառականութիւնը կը ծառայէին . իսկ հիմա քանի որ այն գետերը պատերազմին թափած արիւններէն ներկուած էին , վիրաւորուածներ ու հոգեվարք զինուորներ առած՝ այնպէս կու գային . կարծես թէ ալ զուարճութեան ժամանակն անցեր էր , ու պտրտելու տեղուանքը անապատ դարձեր էին . չորս դին ուրիշ բան չէր տեսուեր , բայց եթէ թնդանօթի հարուածներ կերած անդամաբեկ զինուորներ . կտրիճ մարտիկներ , որ այնչափ բազմաթիւ պատերազմներու մէջ ողջ մնացած՝ մէյմէկ պատկառելի անձինք դարձած էին , ճամբաներու մէջ գետինը ինկած քաջքըռտրկուելով կը քալէին ու մարած ձայնով մը օգնութիւն կը խնդրէին : Բայց զինուորները միայն չէին Վարիզու կերպարանքը փոխողը . բազմութիւն արանց և կանանց բոլոր իրենց գեղերնին թողուցած՝ մայրաքաղաքը կը վազէին , ու իրենց խեղճութիւնները պատմելով՝ ամենուն սիրտը կը խշխշացնէին : Բայ բաները տեսնելով՝ բարիգցոց սիրտը կը կտրտէր . բայց այդ խեղճութիւններուն հանդիսատես ըլլալէն ետքը՝ նոյն թշուառութեանց անդունդները իրենց դիմաց ալ բացուած կը տեսնէին , ու օր օրուան վրայ դողալով կը սպասէին : Ենոր համար քաղաքին մէջ ամէն տեղ , ամէն տուն այլալուծիւն կար , ամենքը իրար անցած էին ու խռովեալ մտածութիւն

ներով կը տաքնապէին զիրենք ալ , ու ըրչնէրն ալ . բայց տկար է գրիչնիս այս նկարագրութիւններուն համեմուտ :

Վաթուէոնի համար գործելու ժամանակ էր ասիկայ . սրացաւ միտքը և մէկէն որոշեց որ առնէ իր կտրիճներն ու յանկարծակի Պլիւհերի զօրքին վրայ կողմնակի յարձակի : Պլիւհէր զօրավարը շատ հեռացեր էր Շուարցենպէրկ իշխանէն , ու գունդերն ալ ասդիս անդին բաժնած ըլլալով՝ իրարու օգնութիւն չէին կրնար ընել ու միացած պատերազմիլ : Եւս անգամ թըշնամիները ինքիբենին Վաթուէոնին ու զածը կատարեցին , որովհետեւ ինքը միշտ կը նայէր պատերազմի մէջ՝ որ թշնամին բաժնէ . և Վաթուէոն ալ Սոնդրոյ ըրած պատերազմէն առաջ՝ իրեք անգամ ետեւէ ետեւ այս արուեստը բանեցուց , Շանբ-()պէրի , Սոն միրայլի ու Սոլանի պատերազմներուն մէջ . և որովհետեւ այս պատերազմները իրարու հետ շատ կապակցութիւն ունին՝ քիչ օրուան մէջ իրարու յաջորդենուն , Սոնդրոյի պատերազմին հետ՝ քիչ մը ասոնք ալ նկարագրենք :

Շանբ-()պէրի պատերազմը , ուր Վաթուէոնի քաջութիւնը հանդիսացաւ , այնչափ արիւնահեղ չեղաւ : Բայց Սոնմիրայլի պատերազմը ահաւոր էր . երկու կտրիճ բանակներ ժամերով պատերազմեցան իրարու հետ՝ կտոր մը հող չտալով մէկըմէկու . և իրիկուան դէմ կայսերական զօրքը հասնելով՝ պատերազմը ամէն կողմանէ սաստկացաւ : Թնդանութեամբ զօրքը , որ բանակին կեդրոնը կեցած էր , անդադար կրակ կը թափէր Վրէնոյ կալուածին վրայ , որովհետեւ թշնամոյն ուժը աւելի հոն էր . Վաթուէոն հրամայեց Ֆրիան զօրավարին որ չորս գունդ կայսերական թիկնապահներէն հետը առած՝ յարձակի այն տեղւոյն վրայ ու տիրէ : Եւ յամարաջախտը անձամբ զլուխնին կեցած առջեւէն կ'երթար ու ասով խրախոյս կու տար զինուորներուն : Եւսչափ մօտիկցան ասոնք թըշնամեաց , որ հրազենքը թողուցած՝ հը-

րացաններուն սուխովը՝ սկսան պատերազմիլ . երկու կողմէն ալ հաւասարապէս զայրացան ու գազանաբար զիրար մեռցնելու նայելով՝ կ'առնէին կուտային հարուածները . այն աստիճան քաջութեամբ կը շարժէին զէնքերը այս երկու զօրաց ձեռքը , որ չէր գիտցուեր թէ յաղթական կողմը որը պիտի ըլլայ . բայց անդիէն Վաթուէոն իր ձիաւոր զօրքը առաջ քշեց և որոշուեցաւ յաղթութիւնը : Եւս գունդ մէկիկ մէկիկ անցնելու ատեննին՝ Կեյքէր կը կանչէին Վաթուէոնի , և արագ արագ ձիերը կը վազցընէին դիմացէն . երբոր պարտէր գունդն առջեւ եկաւ , Վաթուէոն տաք կերպով մը իրենց ըսաւ . « Կտրիճ երիտասարդներ , նայեցէք թշնամին դիմացնիդ է . կ'ուզէք որ Բարիզ երթայ : — Պիտի չերթայ , պիտի չերթայ , պոռացին ամենքը մէկ բերան՝ սուրերնին խաղցընելով : Եւս եռանդուն զինուորները գահալիւծաբար Ռուսաց ձիաւոր զօրքին վրայ ինկան , զոհ սրտով մը պատերազմելով՝ որ հայրենեաց պաշտպանութեանը համար կը մեռնին : Բիչ վերջը՝ Թնդանութենէն ու հրացաններուն շառաւիղները կտրեցաւ և խորին լուծիւն մը յաջորդեց . թշնամիք ճամբայ չկրցան բանալ , ու անոր համար ցրուած խառնափնդոր արտերուն մէջ քաշուեցան . և Սիգար զօրավարը իր վաշտոյնն ետեւնին ինկաւ ինչուան Վուայանի անտառը : Սոնմիրայլի յաղթութիւնը զինուորաց խրախոյս տուաւ ու յունուարի 29 մոռցան :

Վաթուէոն երբոր Սառնը գետին քովերը թողուցած՝ Բրուսիացիներն ու Ռուսերը ինչուան Ռէյմ կը վազնտէր , ասոնց խել մը օգնական զօրք հասաւ , որ եղած հարուածներուն տեղը բռնեց : Եւ Սոլանի դաշտերուն վրայ Վաղդիացիք յաղթութիւն որ կ'ընէին , կայսրը լուր առաւ որ Շուարցենպէրկ իշխանը Բարիզու վրայ գացեր է . մէկէն առանց դանդաղութեան ճամբայ ելաւ որ Լուստրիացուոյ ու Ռու-

սաց բանակին դէմ պատերազմի : Տաս-
նչորս ժամուան մէջ Ֆէրդէ քաղաքը
հասաւ , ու անկէց անդին՝ իր առջևը
ձգել տուաւ Ղարանդոյի դուքս Սադ-
տոնալ մարաշախտը , որ 12,000^{էն} աւե-
լի զօրք ունէր : Օրնուորները եղած
յաղթանակներուն վրայ ուրախացած՝
կուրաբար կը հնազանդէին հրաման-
ներու , ու պատերազմի կը սպասէին :
Վաթուէոնի երագութիւնը անանկ կը
քաջընէր զիրենք , որ Սառնը ու Սեն
գետերուն վրայ պատերազմէին ետքը՝
ձմեռ ատեն երկու օրուան մէջ 30 փար-
սախէ աւելի տեղ կտրեցին ու եկան
միացան իրարու հետ : Վաշնակիցները
ալ չկրցան առաջ վազել . անոր հա-
մար Սինեը ու Վանժի քաղաքներուն
դիրքին վրայ շարուեցան : Վայսը իմա-
նալով որ Սուսաց վաշտ մը Վանժի
քաղաքը կ'առնէր , մէկէն յարձակեցաւ
այս զօրքին վրայ . 32^է երևելի խումբէն
գունդ մը հրացաններու սուխով սկսաւ
առաջ երթալ . Սուսաց հետեակ զօրքը ,
որ Սորման քաղաքին ընդարձակ դաշ-
տին վրայ տարածուած էր , քառակուսի
փաղանգի ձև առաւ . բայց Վաղղիացւոց
ձիաւորները սուրերնին բաց վրանին
վազելով՝ քակեցին ցրուեցին զանոնք :
Պատերազմը լմնալէն ետքը՝ Վազախ-
ները մարախի բազմութիւն ամէն ջանք
թափեցին Սուսաց կանոնաւոր զօրքին
նահանջը պաշտպանելու . բայց Վաղ-
ղիացւոց զէնքերուն դիմաց երկայն ա-
տեն չէին կրնար դիմանալ . խեղճերը
ջարդուբուրդ կ'ըլլային ու ամէն կող-
մանէ կը նայէին որ փախչին : Սու-
սայի բարբարոսներ անանկ հեռու
սահմաններէ եկած՝ Վաղղիոյ ձիւնա-
լից դաշտերուն մէջ գետին կը փը-
ռուէին , և իրենց անսովոր ձևով ու
սաստիկ գոյներով զգեստները այնպիսի
ազգի մը աւար կը թողուին : — Վան-
ժիի պատերազմին մէջ Սուսերը
4,000^է աւելի մարդ , 12 թնդանօթ ու
40 վառօդի մետուկ կորսնցուցին :

Երկրորդ օրը , փետրուարի 18^{էն} ,
պատերազմեցան Սոնդրոյ քաղաքը , որ
Վարիզէն 20 փարսախ հեռու կ'ընայ՝

Եօն ու Սեն գետերուն խառնուած
տեղը , ուր որ առաջինը իր անունը կը
թողու : Սայրաքաղաքէն Սեն գետով
որ գալու ըլլաս , ձախ կողմէ Սիւրվիլ
լեռը առջևդ կ'ելլէ՝ հին դղեկի մը ա-
ւերակներովը զարդարուած . իսկ աջդ՝
բոլոր Սոնդրոյ քաղաքը կը տեսնես այ-
գիներու մէջ պլլուած , ու չորս կողմը
կը պատեն Վադինէ երկրին վառվռուն
ու պարարտարօտ մարգագետինները :
Սոնդրոյի կամուրջը երկու մեծ պատ-
մական յիշատակներով փառաւորուած
է . 1419 տարւոյն Յովհաննէս Լներ-
կիւղն ըստած Պուրկոնեի դուքսը հոս
սպաննուեցաւ խարդախութեամբ՝ Վա-
նրկիւի տիւ Շադէլ անունով զօրապե-
տէն . իսկ 1814^{էն} Վաթուէոն ասոր վրայ
մեծ քաջութիւն մը ըրաւ : — Վաղ-
ղիացւոց ձիաւոր զօրքը երեսուն ժամ
քալած ըլլալով , Վանժիի պատերազմէն
ետքը՝ սաստիկ յոգնութենէն ալ չէր
կրնար պատերազմիլ ու հանգիստ կ'ու-
զէր առնել . ասով օգտակար մըն ալ չե-
ղաւ իրեն ըրած յաղթութիւն , որովհե-
տե չկրցաւ թշնամեաց ետեւէն իյնալ .
անոնք ալ ապահովցուցին իրենք զիրենք
և գացին Սոնդրոյի բարձր դիրքերն ու
Սիւրվիլ գղեակը բռնեցին , և ասով
ոչ միայն քաղաքին կամուրջները , այլ
և իրենց զօրքին նահանջը կը պաշտպա-
նէին : Շուարցենպերկ իշխանը Սեն
գետէն զինուորաց կահկարասիքն ու
պահեստի գունդերը անցընելէն ետքը՝
հոն պաշտպանութեան համար երկու
աւստրիացի վաշտ թողուց ու 10,000
Սիւրգեմպերկցի զինուոր : Շադոյ զօ-
րավարը , Սիգոր մարաշախտին փե-
սան , սկսաւ պատերազմիլ . բայց թըշ-
նամին զօրացաւ վրան ու բաւական հա-
րուած տալէն ետքը՝ վանեց զինքը . ե-
րիտասարդ զօրավարը բռնկեցաւ , ու
առաջ քէնց զօրքը . իրեք անգամ պա-
տերազմեցաւ , և չորրորդ անգամուն
դարձեալ յանդգնելով՝ կամրջին որ կ'ու-
զէր տիրել , մահացու վէրք առաւ :

Վաթուէոն մէկէն Շադոյի գնդերուն
հրամանատար դրաւ զՎերար , ու պա-
տուիրեց որ յարձակմունքը կրկնուի՝

ինչ կերպով որ աւելի լաւ կ'երեւայ զօրավարին . յետոյ օգնական զօրք առած՝ փութացաւ գնաց հոն : Սիւրդեմպէրկցի զինուորներուն ու լ'ստորիացոց զիրքը աղէկ ըլլալէն զատ՝ շարունակ քառասուն թնդանօթ ալ կը պարպէին Վաղղիացոց վրայ . ասով և ոչ քայլ մը ոտքերնին կը շարժէին կեցած տեղերէն : Վաղղիացիք թէպէտ անհնարին կատաղութեամբ կը պատերազմէին որ առաջ քալեն , բայց Վաբոլէոն տեսաւ որ ուրիշ կերպով չկրնար յաղթութիւնն առնել՝ բայց եթէ ամէն կողմանէ պատերազմ ընելով . ուստի խել մը զօրք առած՝ բանակին սպաններուն հետ մէկտեղ շարժեցաւ երթալու , ու ետեւէն 30,000 կտրիճ զինուորներու և 60 թնդանօթի քալուածքին ձայնը կը թնդացնէին երկիրը . Ս'ըլէօն քաղաքին ճամբով ալ Վաթոլ զօրավարը ասոնց ետեւէն հասաւ իր վաշտով : Վաբոլէոն տեսնելով որ իր յետին զնդերուն զինուորաց մեծ մասը Պրըդանի ու Վուսդուի ազգային զօրքէն է , կենդանի ձայնով մը ըսաւ անոնց . « Զուցուցէք այսօր որ արեւմտեան կողմի մարդիկները ինչ առիճանի քաջութիւն ունին . դուք ձեր երկրին միշտ պաշտպանն եղած էք , ու թագաւորութեան զօրաւորագոյն նեցուկները , : Վ'յդ Վրեսոնները կայտեր խօսքէն վառուած՝ անվախ սրտով « Վաշնակիցներուն բռնած բլուրն ելան ու քաջութեամբ կը պատերազմէին :

Վայց թշնամիք կրցան թնդանօթները գամել . այն ատեն Վաղղիացիք Կոյսերական թիկնապահաց զօրքին թնդանօթները ձեռքով քաշեցին բերին , ու Վաբոլէոն կարծես թէ կայսրութիւնը մոռցած՝ ինքը անձամբ բոլոր անոնց կենալու կողմերը կը ցուցնէր , ինքը դրաւ տեղերնին ու ինքը շտկեց զանոնք : Սկսան թնդանօթները խօսիլ , ու ալ լեռը Ս'եսուլի պէս կը բռնկէր . դիմացէն ալ թշնամեաց գնտակները պատասխան կու տային ու լեռան վրայ իյնալով՝ շառաւիման հետ մէկտեղ հող վեր կը ցատքեցնէին : Վա

բոլէոն այն կրակին մէջ անխուով կեցած՝ իբրեւ հասարակ զինուոր մը կ'աշխատէր , ու թշնամեաց զիրքերը իր արծուատես աչքովը դիտելով՝ ամէն մէկ գնտակները ինքը կ'ուղղէր : Վրեսոններէն ոմանք ալ չկրնալով համբերել ըրածին՝ երբոր կ'ուղէին հանել զինքը հոնտեղէն , ինքը ուժով մը կ'աւելնէր թնդանօթի սայլի մը՝ ըսաւ իրենց . « Թողուցէք , թողուցէք զիս , բարեկամք իմ . զիս մեռցնելու գնտակը դեռ չէ ձուլուած , : Վրեսոններուն ազգային զօրքը Վաղղիացոց այսպիսի ահաւոր թնդանօթներէն պաշտպանուած՝ հրացաններու սուխնով Ս'ըլէօն քաղաքին տիրեցին : Վոյն ատեն Վաթոլ զօրավարը ձիաւորներով ինչուան կամրջին մուտքը եկաւ . այնպէս դիպուած էին հոն Սիւրդեմպէրկցիներն ու լ'ստորիացիները , որ հրացանի սուխնները թողուցած՝ իրենց մարմինը միայն պատնէշ դրեր էին Վաղղիացոց դէմ՝ որ չկարենան առաջ գալ . ուստի հարկ եղաւ Վաղղիացոց որ սրով ճամբայ բանան այն բազմութեան մէջ : Վոյն ատեն Վաբոլէոն բոլոր թնդանօթները այս մէկ կետին վրայ ժողվեց . ու ասոնց ամէն մէկը կամրջին երկայնութեանը վրայ իյնալով՝ կարգ մը զինուորի գլուխ կը թուցնէր : Վացուեցաւ կամուրջը , և մէկ րոպէի մէջ Ս'են ու Վոն գետերը անհամար դիակներու գերեզման եղան , ու գոյներնին արիւն փոխեցին : Վոյս կոտորածը 4 ժամ տևեց :

Զաղթութեան ձայնը ելածին պէս՝ բոլոր Ս'ոնդրոյի բնակիչները տներնէն ելան , ու վրէժխնդրութեան ոգով զինուած էին . թշնամիներէն շատ նեղութիւն քաշած ըլլալով՝ բարկացած ազատութեան կը սպասէին . ուստի մէկէն ճամբաները առին , ու մէկ դիէն ալ կնիկներն ու տղաք թշնամեաց վրայ կղմինտր ու քար կը նետէին . ոմանք գերի ինկածներուն ձեռքէն զէնքերը կը յափշտակէին ու անով փախտաւ կանները կը սպաննէին . ուրիշներ ալ յաղթողներուն կ'առաջնորդէին ճամբաներու մէջ : — Վոյս յաղթութենէն

ետքը ուրախութեամբ մը ըսաւ՝ « Երբ
լինի . . . » Հանգչեցաւ սիրտս . կայսերու
թեանս մայրաքաղաքը ազատեցի . . . և
այս պատերազմին մէջ 4 դրօշակ ու 6
թնդանօթ վաստակեցաւ : Թշնամիք
6,000¹ աւելի զինուոր կորսնցուցին , ո-
րոնց կէսը Վիւրդեմայերկցի էին :

Սոնորոյի մէջ հանդիպած երկու
հռչակաւոր զիպուածներուն ալ յիշա-
տակները պահուած կան մինչև ցայ-
սօր . Յովհաննէս Պուրկոննի դքսին
սուրը Սոնորոյի եկեղեցւոյն մէջ կա-
խուած է , և Վիւրվիլլ բլրոյն դիմացն
եղած ամէն տներուն վրայ՝ Երբուլէոնի
գնտակներուն նշանները կը տեսնուին :

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հաստատուն ու հեղանիս մարմնաց այլ և այլ
յատկանքները , որ իրենց մասնականցը հա-
մահաւարտելուն վիճակէն կը կախոյն :
(Տես կրնա 142)

Գ. Կրակնորոշում :

Վրանելիութիւն ըսելով կը հասկը-
ցուի այն յատկութիւնը , որով քանի
մը մետաղներ կուանով ծեծուելով՝ բա-
րակ թերթ թերթ կը ծաւալին առանց
կտրուելու : Եթէ մետաղէ շատ աւե-
լի ոսկին ունի այս յատկութիւնը , որ
կրնայ բարակնալ մինչև բթաչափի մը
^{1/300000} , և հաշիւ եղած է որ չորս ցորեն
ոսկին կրնայ այս կերպով 272 քառ-
կուսի բթաչափ միջոց ծածկել : Եթե-
նօք ոսկին բարակցընելու համար միայն
կուան կը գործածէին , բայց հիմա թի-
թեղնարար՝ մեքենան ալ կը գործա-
ծեն : Եթեկայ երկու պողպատէ զուգա-
հեռական գլաններով շինուած գործիք
մըն է , և այս գլանները ներհակ ուղ-
ղութեամբ կը պտտըցընեն ակուաներով
անուով մը : Եթե երկու գլաններուն
մէջտեղը կը դնեն բարակցընելու մե-

տաղը . ճնշմունքը զմետաղը կը բարակ-
ցընէ ու մակերևոյթը կը շատցընէ . և
քանի որ մետաղը բարակնայ՝ երկու գլան-
ներուն հեռաւորութեան միջոցը հետ
զհետէ քիչցընելով , կրնան շատ բարակ-
ցընել : Ետ անգամ ոսկի ծեծողները
հետ զհետէ մէյ մը կուան , մէյ մըն ալ
թիթեղնարար մեքենան կը գործա-
ծեն : Եթե ոսկւոյ քծուար՝ մը մինչև
երկու գծաչափ կը բարակցընեն . ետքը
թիթեղնարար մեքենայէն կ'անցընեն ,
մինչև որ կէս գծաչափ թանձրութեամբ
ու մէկ բթաչափ լայնութեամբ ժապա-
ւեն մը կը դառնայ . ետքը պզտիկ պղ-
տիկ կը կտրեն ու կուանով ծեծելով՝ ա-
ւելի կը տարածեն . նորէն կը կտրեն
ու նորէն կը ծեծեն . և այսպէս հետ
զհետէ՝ մինչև որ ուզած բարակութեան
հասցընեն :

Վրանելի մետաղներն են ոսկին , պա-
տինը , արծաթը , պալլադիոնը , պղինձը ,
երկաթը , կապարը , անագը , թուրքին
ու նիքելը : Եթեկայները բոլոր կը կո-
տրուին , և ասով չեն կրնար տարածու-
թիւննին աւելցընել կուանի տակ :

Գ. Ծառայականութիւն :

Երաւակականութեամբ շատ մարմին
իրենց ձեւը կրնան փոխել , ու աւելի կամ
նուազ դիւրութեամբ մը՝ ճնշմամբ կամ
զարնուածքով տարածուիլ առանց կո-
տրուելու : Եթե այս մոմը , թաց կաւը ,
և այլն , շատ տկար ճնշման ալ չեն դի-
մանար : Եթե ուրիշ շատ աւելի պինդ
գոյացութիւններ և մասնաւորապէս քա-
նի մը մետաղներ կան , որոնց ծաւալա-
կանութիւնը խիստ սաստիկ է . ինչպէս
երկաթը , որ ամենէն աւելի պինդ մե-
տաղներէն մէկն է , կրնայ մազի բարա-
կութեամբ թել դառնալ :

Կորզանով՝ կը բարակցընեն մետաղ-
ները . ասիկայ լաւ ջուր տրուած պող-
պատէ տափակ գործիք մըն է ու վրան
կարգաւ իրարմէ պզտիկ ծակեր կան .
ու թով ունելիքով մը բարակ մետաղին

1 Գ. Laminoin.

1 Տ՝. Գիւլիւն :

2 Գ. Filière. Տ՝. Հէրէ :